

Jakub Morawiec

Katowice

Harald Sinozęby – król Danii i jego polityka norweska w poematach skaldów

W dotychczasowych badaniach nad politycznymi i gospodarczymi dziejami wczesnośredniowiecznej Danii wykształcił się niemal jednomyślny pogląd o kluczowym znaczeniu rządów Haralda Sinozębego dla powstania i rozwoju w pełni scentralizowanej duńskiej monarchii opartej na silnej władzy króla, nowych strukturach społecznych oraz nowej, chrześcijańskiej, wierze. Ostateczna formacja terytorialna, w miarę bezkonfliktowe zaszczerpienie nowej wiary oraz bardzo wyraźne wzmocnienie władzy monarszej to czynniki, które można zaobserwować, śledząc dzieje rządów Haralda Sinozębego. Czynniki te zaś w pełni potwierdzają słuszność wspomnianego wyżej poglądu.

Nie dziwi więc zupełnie duże zainteresowanie badaczy osobą duńskiego władcy, zarówno historyków, jak i archeologów. Ci pierwsi swą uwagę skupiali przede wszystkim na najlepiej oświetlonych źródłowo relacjach Danii z Cesarstwem, kwestii przyjęcia chrześcijaństwa, próbach obrony niezależności wobec władztwa Ludolfingów oraz gwałtownym końcu rządów Haralda. I tak stosunki duńsko-niemieckie analizowali Sture Bolin¹, Erich Hoffmann² oraz Niels Refskou³. W ostatnim natomiast czasie powstała praca Poula Skaaninga, poświęcona najważniejszym dokonaniom Haralda i okolicznościom jego

¹ S. Bolin: *Danmark och Tyskland under Harald Gormsson. Grundlinjer i dansk historia under 900-talet*. „Scandia” 1931, Vol. 4, s. 184–209.

² E. Hoffmann: *Beiträge zur Geschichte der Beziehungen zwischen dem deutschen und dem dänischen Reich für die Zeit von 934 bis 1035*. In: *850 Jahre St.-Petri-Dom zu Schleswig*. Hrsg. Ch. Radtke, W. Körber. Schleswig 1984, s. 105–132.

³ N. Refskou: *„In marca vel regno Danorum”. En diplomatarisk analyse af forholdet mellem Danmark og Tyskland under Harald Blåtand*. „Kirkehistoriske Samlinger” 1985, s. 19–33.

upadku⁴, oraz Nielsa Lunda, także dotycząca ostatnich lat rządów władcy duńskiego⁵.

Archeolodzy interesowali się osobą Haralda i jego rządami głównie pod kątem ważnych przemian społeczno-gospodarczych towarzyszących formowaniu się wczesnofeudalnej monarchii duńskiej. Wśród licznych prac należy wymienić fundamentalną monografię Klavsa Randsborga⁶, a z najnowszych nie mniej ważne prace Tiny Thurston⁷ oraz Else Roesdahl⁸.

Głównym problemem, przed jakim stoi historyk zajmujący się dziejami Danii w drugiej połowie X w., a w szczególności rządami Haralda Sinozębego, jest niedostatek współczesnych wzmianek źródłowych. Króla Danii wymieniają roczniki saskie, przy okazji jego konfliktów z Ottonami. Jednak relatywnie więcej dowiadujemy się dopiero z relacji XI-wiecznych, czyli z kroniki Adama z Bremy, czerpiącego swe dane głównie z duńskiej tradycji dworskiej, przekazywanej mu przez Swena Estrysena. Wspomina Haralda również autor spisane w latach czterdziestych XI w. *Encomium Emmae Reginae*⁹, jednak pełniejszy obraz rządów króla Danii przynoszą dopiero XIII-wieczne *Gesta Danorum* Saxo Gramatyka oraz *Knytlingasaga*.

W poszukiwaniu innych przekazów o duńskim władcy nie sposób pominąć danych zawartych w poezji skaldów. Poszczególne poematy, a ściślej mówiąc ich fragmenty, które wymieniają osobę Haralda Sinozębego, nie stanowią co prawda zbyt obszernego zbioru, jednakże ich zawartość może rzucić więcej światła w szczególności na norweską politykę króla Danii.

Na słynnej inskrypcji runicznej z Jelling Harald dumnie ogłosił, że zdobył dla siebie całą Norwegię¹⁰. Wiele wskazuje na to, że Norwegia zajmowała dość istotne miejsce w planach Haralda, stąd też władca ten nie omieszkał po-

⁴ P. Skaaning: *Harald Blåtands sidste kamp. Trelleborgene og brydningerne i dansk vikingetid 979–983*. Lyngby 1992.

⁵ N. Lund: *Harald Blåtands Død og hans begravelse i Roskilde?* Roskilde 1998.

⁶ K. Randsborg: *The Viking Age in Denmark. The Formation of a State*. London 1980.

⁷ T. Thurston: *Landscapes of Power, Landscapes of Conflict. State Formation in the South Scandinavian Iron Age*. New York 2001.

⁸ E. Roesdahl: *Harald Blauzahn – ein dänischer Wikingerkönig aus archäologischer Sicht*. In: *Europa im 10. Jahrhundert. Archäologie einer Aufbruchzeit*. Hrsg. J. Henning. Mainz 2002, s. 95–108.

⁹ *Encomium Emmae Reginae*. Ed. A. Campbell. London 1949.

¹⁰ Na temat inskrypcji por. K. J. Krogh: *The Royal Viking-Age Monuments at Jelling in the Light of Recent Archeological Excavations*. „Acta Archeologica” 1982, Vol. 53, s. 183–216; P. Sawyer: *Da Danmark blev Danmark. Fra ca. år 700 til ca. 1050*. Copenhagen 1988, s. 225; S. Hvass: *Jelling from Iron Age to Viking Age*. In: *People and Places in Northern Europe 500–1600*. Eds. I. Wood, N. Lund. Woodbridge 1991, s. 149–160; N. Lund: ‘*Demenarc*’, ‘*Tankmarkar But*’ and ‘*Tankmarkar Ala*’. In: *People and Places in Northern Europe 500–1600*. Eds. I. Wood, N. Lund. Woodbridge 1991, s. 163–164; E. Roesdahl: *Harald Blauzahn...*, s. 98–99.

chwalić się wówczas podporządkowaniem sobie tego kraju. Co więcej, przez większość swego panowania Harald prawdopodobnie był w stanie z powodzeniem wpływać na polityczne wypadki w Norwegii. Taki stan rzeczy potwierdzają późniejsze relacje. W swojej kronice Adam z Bremy zdawkowo, acz wyraźnie, podkreślił podległość Norwegii względem Haralda¹¹ oraz pomoc, jakiej udzielił jarlowi Lade Håkonowi w objęciu władzy. Pomoc ta miała się wiązać z konwersją jarla¹². Wątek ten wykorzystali późniejsi autorzy. Na swój sposób rozwinął go w *Heimskringli* Snorre Sturlusson. Po pokonaniu w bitwie w Limfjordzie dotychczasowego władcy Norwegii Haralda Szary Płaszcz król Danii miał wyprawić się do Norwegii i dokonać podziału kraju pomiędzy jarla Hákona i Haralda Grenske, którzy uznawali zwierzchność Haralda Sinozębego¹³. Snorre również wspominał o konwersji jarla Hákona, który miał przyjąć nową wiarę dzięki kontaktom z Haraldem Sinozębym ale pod presją cesarza Ottona II¹⁴. O trybutarnej zależności Norwegów od Haralda wspomi-

¹¹ *Adami Bremensis Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*, lib. II c. 25. Ed. G.H. Pertz: *Scriptores Rerum Germanicarum*. Vol. 2. Ed. G.H. Pertz. Hannoverae 1846, s. 64: „[...] ultra mare in Nortmannos suam dilatavit potentiam”.

¹² *Adami Bremensis...*, lib. II c. 25, s. 64: „In Norveia Haccan princeps erat, quem, dum Nortmanni superbius agentem regno depellerent, Haroldus sua virtute restituit et christicolis placatum effecit”.

¹³ *Saga Ólafs Tryggvasonar* 15. In: S. Sturlasson: *Heimskringla eller Norges Kongesagaer*. Ed. C.R. Unger. Christiania 1868, s. 135: „Síðan býr Haraldur konungur her út um allt sitt ríki og fór með sex hundruð skipa. Þar var þá með honum Hákon jarl og Haraldur grenski sonur Guðröðar konungs og mart annarra ríkismanna, þeirra er flúið höfðu óðul sín fyrir Gunnhildarsonum úr Noregi. Hélt Danakonungur her sínum sunnan í Víkina og gekk landsfólk allt undir hann. En er hann kom til Tünsbergs þá dreif til hans mikið fjölmenni. Og fékk Haraldur konungur lið það allt hendur Hákon jarli er til hans hafði komið í Noregi og gaf honum til forráða Rogaland og Hörðaland, Sogn, Firðafylki, Sunn-Mæri og Raumsdal og Norð-Mæri. Þessi sjö fylki gaf Haraldur konungur Hákon jarli til forráða með því líkum formála sem Haraldur hinn hárfagri gaf sonum sínum, nema það skildi að Hákon skyldi eignast þar og svo Þrándheimi öll konungsbúi og landskyldir. Hann skyldi og hafa konungsfé sem hann dýrfti ef her vari í landi. Haraldur konungur gaf Haraldi grenska Vingulmörk, Vestfold og Agðir til Líðandisness og konungsnafn og lét hann þar hafa ríki með öllu slíku sem að fornu höfðu haft frændur hans og Haraldur hinn hárfagri gaf sonum sínum. Haraldur grenski var þá átján vetra og varð síðan fragar maður”.

¹⁴ *Saga Ólafs Tryggvasonar* 27. In: S. Sturlasson: *Heimskringla eller Norges Kongesagaer*. Ed. C.R. Unger. Christiania 1868, s. 145: „Ótta keisari snýr þá her snum til Slés. Dregur hann þar að sér skipaher, flytur þar liðið yfir fjörðinn á Jótland. En er það spyr Haraldur Danakonungur þá fer hann í móti með sinn her. Og verður þar orusta mikil og að lyktum fær keisari sigur en Danakonungur flýði undan til Limafjarðar og fór út í Mårsey. Fóru þá menn milli þeirra konungs og var komið griðum á og stefnulaði. Fundust þeir Ótta keisari og Danakonungur í Mårsey. En þá boðaði Poppó, biskup heilagur, trú fyrir Haraldi konungi og hann bar glóanda járn hendi sér og sýndi Haraldi konungi hönd sína óbrunna. Síðan lét Haraldur konungur skírast með allan Danaher. Haraldur konungur hafði áður orð send Hákon jarli þá er konungur sat í Mårsey að jarl skyldi koma til liðveislu við hann. Var jarl þá kominn til eyjarinnar er konungur hafði skírast látið. Sendir þá konungur orð að jarl skyldi koma til fundar við hann. En er þeir hittast þá nauðgar konungur jarli til að láta skírast. Var þá Hákon jarl skírður og þeir menn allir er þar fylgdu

na także Saxo Gramatyk, pisząc o relacjach króla Danii z Haraldem Szary Płaszcz¹⁵. W tym samym mniej więcej tonie co *Heimskringla* wypowiada się *Knytlingasaga*, gdzie podstawą współpracy między Haraldem a Håkonem jest konwersja jarla, a przyczyną konfliktu między nimi powrót do starych wierzeń dokonany przez władcę Norwegii¹⁶. Jak widać, tradycja zachowana przez sagi ma wiele do powiedzenia, jeśli chodzi o działania Haralda Sinozębego względem Norwegów. Tym bardziej zastanawiający jest fakt, że ten obszar działalności króla Danii nie doczekał się jak dotąd bardziej szczegółowego opracowania. W literaturze przedmiotu na ogół omawianie relacji duńsko-norweskich ogranicza się do ogólnych stwierdzeń o dominującej pozycji Haralda w Norwegii¹⁷. Zwraca się przeważnie uwagę na przełom w stosunkach z jarlem Håkonem, jakim były wydarzenia 974 r., przy okazji powołując się na jedyny częściej wykorzystany w tej kwestii poemat, jakim jest *Vellekla* skalda Einarra Helgasona¹⁸. Podkreśla się też nieudane próby Haralda – mające na celu restytucję jego pozycji w Norwegii – zakończone klęską w bitwie pod Hjørungavåg¹⁹. Ostatnio zwrócono też uwagę na czynniki determinujące przewagę duńską w całej Skandynawii, szczególnie podkreślając kwestię kontrolowania przez królów Danii szlaków handlowych istniejących na styku basenu Morza Bałtyckiego i Północnego²⁰.

Nie ulega żadnym wątpliwości, że szukając wiarygodnych, bo współczesnych danych dotyczących relacji duńsko-norweskich, należy zwrócić się w kierunku poezji skaldów²¹. Oczywiście, należy także zdawać sobie sprawę z zagrożeń związanych z wykorzystywaniem poszczególnych poematów²². Zagrożenia te wynikają przede wszystkim z relatywnie późnego (XIII w.) spisania powstałych w IX, X i XI w. utworów. Ponadto w większości zostały

honum. Fékk þá konungur í hendur honum presta og aðra lærða menn og segir að jarl skal láta skíra allt lið Noregi. Skildust þeir þá. Fer Håkon jarl út til hafs og bíður þar byrjar".

¹⁵ *Saxonis Gesta Danorum*. Lib. X. Ed. J. Olrik. Hauniae 1908, s. 270: „Haraldus itaque, insperato hostis exitio regnandi fortunam adeptus, triennio promissum Danis bonae fidei vectigal exhibuit”.

¹⁶ *Knytlingasaga* c. 3. Eds. H. Pálsson, P. Edwards. Odense 1986, s. 24.

¹⁷ E. Roesdahl: *Denmark – a Thousand Years Ago*. In: *Europe around the Year 1000*. Ed. P. Urbančzyk. Warsaw 2001, s. 355.

¹⁸ S. Bolin: *Danmark och Tyskland...*, s. 202–204; P. Sawyer: *Da Danmark blev Danmark...*, s. 253; E. Hoffmann: *Beiträge zur Geschichte...*, s. 111; P. Skaaning, *Harald Blåtands sidste kamp...*, s. 101.

¹⁹ D.L. Davidson: *Håkon jarl Sigurðarson*. In: *Medieval Scandinavia. An Encyclopedia*. New York–London 1991, s. 259; *Poetry As an Instrument of Propaganda. Jarl Håkon and His Poets*. Ed. F. Ström. In: *Speculum Norroenum*. Ed. U. Dronke. Odense 1981, s. 457.

²⁰ B. Sawyer: *The Civil Wars' Revisited*. „(Norsk) Historik Tidsskrift” 2003, Vol. 82, s. 45.

²¹ Por. P. Sawyer: *Da Danmark blev Danmark...*, s. 251.

²² Na problem ten zwracałem uwagę już w innym miejscu, por. J. Morawiec: *Vinða myrðir, Vindum hattr. Najazdy skandynawskich hovdingów na ziemie Słowian w świetle wierszy skaldów*. „Przegląd Historyczny” 2005, T. 96, s. 525–541.

one rozproszone w różnych relacjach, takich jak *Edda* Snorrego, czy też w różnych sagach królewskich i rodowych.

Jednakże przykłady badań chociażby Diany Whaley nad poezją takich skaldów jak Hallfred Ottarsson, czy też Arnorr Þorðarsson jarlaskald²³, udowadniają, że poematy skaldów i treści w nich zawarte zasługują na większe bądź mniejsze zaufanie, choć oczywiście nie zwalnia to od ostrożności przy ich wykorzystywaniu. Ta ostrożność jest szczególnie wskazana, gdy, tak jak w tym przypadku, mamy do czynienia z fragmentami utworów, w dodatku sprawiających problemy interpretacyjne.

Bezpośrednią inspiracją do zajęcia się kwestią prezentacji osoby Harald Sinozębego w poezji skaldów stał się fragment *Heimskringli* Snorrego Sturlussona, a konkretnie rozdział 36. *Sagi o Olafie Tryggvasonie*: „Król Danii, Harald Gormsson, dowiedział się, że jarl Håkon odrzucił chrześcijaństwo i urządził najazdy na duńskie ziemie. Król Danii zebrał armię, z którą wyruszył do Norwegii i począł pustoszyć kraj, którym rządził jarl, i przybył ze swoją flotą do wysp zwanych Solunder. W Laeradal ostało się jedynie pięć domostw, ale ludziom udało się zbiec z całym swym dobytkiem w góry, w las. Wówczas król Danii zaproponował wyprawę na Islandię, aby pomścić kpiny i pogardę, jaką okazywali mu Islandczycy; gdyż oni poczynili u siebie prawo, że powinni ułożyć tyle paszkwili na jego temat, ile znajduje się przylądków w jego [kraju]; powodem tego był statek, który należał do pewnych Islandczyków, a który osiadł na mieliźnie w Danii. Duńczycy zabrali całe mienie ze statku, głosząc, że statek był rozbity. Jeden z królewskich urzędników, imieniem Birgir, był za to odpowiedzialny, lecz paszkwile układano na temat ich dwóch” [Haralda i Birgira]. W paszkwilach tych znajdowały się następujące słowa: „Kiedy waleczny Harald wyprawił się na południe od morza, dosiadając kobyły; wówczas Zabijacz Słowian stał się niczym воск; on, chociaż ogier, teraz bezsilny Birgir, wygnany z kraju przez mieszkańców, niczym kobyła; lud to widział”²⁴.

²³ D. Whaley: *The Poetry of Arnorr jarlaskald. An Edition and Study*. London 1998; Taż: *The 'Conversion Verses' in Hallfreðar Saga: Authentic Voice of a Reluctant Christian?* In: *Old Norse Myths, Literature and Society*. Ed. M. Clunies Ross. Viborg 2003, s. 234–257.

²⁴ *Saga Ólafs Tryggvasonar* 36. In: S. Sturlason: *Heimskringla eller Norges Kongesagaer*. Ed. C.R. Unger. Christiania 1868, s. 151: „Haraldr Gormsson Danakonungr spurði, at Håkon jarl hafði kastat kristni ok herjat land Danakonungs víða. þá bauð Haraldr Danakonungr her út ok fór síðan í Noreg; ok er hann kom í þat ríki, er Håkon jarl hafði til forráða, þá herjar hann þar ok eyddi land allt og kom liðinu í eyjar þær er Sólundir heita. Fimm einir bæir stóðu óbrenndir í Sogni Læradal en fólk allt flýði á fjöll og markir með það allt er komast mátti. Þá ætlaði Danakonungr að sigla liði því til Íslands og hefna niðs þess er allir Íslendingar höfðu hann niddan. Það var í lögum haft á Íslandi að yrkja skyldi um Danakonung niðvísu fyrir nef hvert er á var landinu en sú var sök til að skip það er slenskir menn áttu braut Danmörk en Danir tóku upp fé allt og kölluðu vogrek og réð fyrir bryti konungs er Birgir hét. Var nið ort um þá báða. Þetta er niðinu: Þá er sparn á mó mörnis morðkunnr Haraldr sunnan, varð þá Vinda myrðir vax eitt, ham faxa, en bergsalar Birgir böndum rækr í landi, það sá öld, í jöldu öríkr fyrir líki”.

Jak dalej dowiadujemy się z sagi, król Danii postanowił odpowiedzieć na oczernianie go poprzez *niddigt* – wiersz mający charakter paszkwilu, o którym będzie jeszcze mowa niżej. Za pomocą czarownika, wysłanego na wyspę, próbował zmusić Islandczyków do uległości, wszelkie, jednak jego starania nie przyniosły pożądanego efektu²⁵. Przed agresją ze strony Haralda miały Islandczyków obronić różnorakie siły natury z tzw. duchami kraju (*landvættir*) na czele²⁶. Nie osiągnąwszy celu, król Danii powrócił do swego kraju²⁷.

Celem tych rozważań jest próba odpowiedzi na pytanie o wiarygodność tego przekazu *Heimskringli*. Wypadnie zastanowić się, czy przedstawiona przez Snorrego historia, oparta w zasadzie tylko na jednej zwrotce *niddigtu*, zasługuje na zaufanie. Stąd należy rozpatrzyć, jaką funkcję pierwotnie mógł spełniać ów poemat, przez kogo i dla kogo mógł być skomponowany. W tym kontekście celowym wydaje się zbadanie, w jakim świetle prezentowali osobę króla Danii autorzy innych poematów i czy ich obraz Haralda był zbieżny czy też odmienny od tego, który został przedstawiony w cytowanym przez Snorrego fragmencie *niddigtu*. W tym celu trzeba będzie sięgnąć także do innych poematów skaldów, w których przewija się osoba Haralda Sinozębego. To w końcu pozwoli na wyciągnięcie wniosków dotyczących relacji duńsko-norweskich za rządów tegoż władcy.

Osoba Haralda Sinozębego pojawia się w sumie w sześciu wierszach. Tylko dwa z nich to bardziej rozbudowane poematy, które w miarę pewnie można datować i cokolwiek więcej powiedzieć o ich autorach. Pozostałe utwory to zaledwie jedno- lub dwustrofowe fragmenty, zapewne dłuższych wierszy, niestety zachowane w tak znikomej części. Fakt, iż dysponujemy jedynie częścią poematu (1–2 strofy), w oczywisty sposób utrudnia ich datowanie, w zasadzie niemal uniemożliwia odgadnięcie kontekstu, a przez to mocno komplikuje ich interpretację. Jednakże wobec wysoce interesującej treści w nich zawartej oraz szczupłości zbioru będą jak najbardziej brane pod uwagę w dalszych rozważaniach.

Osobie króla Danii został poświęcony, cytowany już wyżej, anonimowy *niddigt*. Dziś znana jest jedynie jego jedna strofa, przekazana przez Snorrego Sturlusona w *Heimskringli*:

²⁵ *Saga Ólafs Tryggvasonar* 37. In: S. Sturlasson: *Heimskringla eller Norges Kongesagaer*. Ed. C.R. Unger. Christiania 1868, s. 151–152.

²⁶ Na temat motywu *landvættir* por. B. Almqvist: *Norrön niddikning*. 1. *Nid mot furstar*. Uppsala 1965, s. 147–152; J. Cochrane: *Saying Goodbye to the Old Religion: Dreaming of the Rejected Object of Worship*. In: *Scandinavia and Christian Europe*. Papers of the 12th International Saga Conference, Bonn 2003.

²⁷ O animozji między królem Danii a islandzkimi skaldami oraz o paszkwilach na temat Haralda – opierając się zresztą na *Heimskringli* – wspomina również *Knytlingasaga*, por. *Knytlingasaga*. Eds. H. Pálsson, P. Edwards. Odense 1986, s. 24–25.

Þás sparn a mó marnar
 morðkunnr Haraldr sunnan,
 varð þá Vinða myrðir
 vax eitt, í ham faxa,

en bergsalar Birgir
 böndum rækr i landi
 þat sá öld i jöldu
 órikr fyrir líki²⁸.

[„Kiedy waleczny Harald wyprawił się na południe od morza, dosiadając kobyły; wówczas Zabijacz Słowian stał się niczym воск; on, chociaż ogier, teraz bezsilny Birgir, wygnany z kraju przez mieszkańców, niczym kobyła; lud to widział”].

Przyjmuje się dziś, że wiersz ten powstał ok. 980 r.²⁹, jednak jakiekolwiek precyzyjne datowanie jest w zasadzie wykluczone, choć, jak to będzie widać poniżej, inna datacja tego fragmentu również wchodzi w rachubę. Z oczywistych względów trudno wskazać autora tego wiersza, możemy się jedynie kilku szczegółów na jego temat domyślać, o czym jeszcze poniżej.

Król Danii wymieniony jest także w jednostroflowym, datowanym przez wydawcę na około 976 r.³⁰ *Lausavisa*, którego autorem jest skald Eyjólfur Valgerðarson:

Selit maðr vǫpn við verði,
 verði dynur ef má sverða,
 verðum Hropts at herða
 hljóð, eigum slög rjóða,

Vér skulum Gorms að gömlu
 Gandvíkr þoku landi,
 hörð es von að verði
 vǫpnhrið, sonar bíða³¹.

[„Nikt nie sprzedaje broni za pieniądze; tam wywiązała się walka; jeśli ona dojdzie do skutku; my możemy walczyć dzielnie; my mamy miecze do zacierwienienia; tu w starym mglistym kraju Gandvigena będziemy czekać na syna Gorma; można się spodziewać, że walka okaże się ciężką”].

Nie znamy innych utworów Eylólfra, o nim samym również niewiele da się powiedzieć. Zapewne był Islandczykiem i – jak się przyjmuje – zmarł około 985 r.

Do osoby Haralda Sinozębego odnosi się także anonimowa strofa zatytułowana *Danir*:

Eigi vidu Jótar
 Reiða gjald til skeiða
 Áðr Styrbjarnar stoði
 Strandar dýr á landi

nú's Danmarkar dróttinn
 i drengja lið genginn
 landa vanr ok lýða
 lífir ánuðr hann auðar³².

²⁸ F. Jónsson: *Den norsk-islandske skjaldedigtning*. Bl rettet tekst. København og Kristiania 1912, s. 166.

²⁹ F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 166; O. Pritsak: *The Origin of Rus'*. Vol. 1. *Old Scandinavian Sources Other Than the Sagas*. Cambridge 1981, s. 263.

³⁰ F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 95.

³¹ F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 95; por. też B. Almqvist: *Norrøn niddiktning...*, s. 122.

³² F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 176.

[„Jutlandczycy nie chcieli przynieść trybutu do łodzi, zanim łódź Styrbjörna nie dobiła do ładu; teraz król Danii przyłączył się do tych, którzy walczyli (teraz król Danii poszedł z dzielną drużyną); pozbawiony kraju i ludu żyć będzie uciśniony przez los”].

Jedynie na podstawie wątków, które porusza, strofa ta datowana jest przez wydawcę na ok. 980 r.³³, datacja ta jest dość niepewna, jednakże autentyczności tego utworu w zasadzie się nie neguje³⁴.

O Haraldzie Sinozębym ma też traktować trzecia strofa wiersza zatytułowanego *Bandadrapa* skalda Eyjolfra dǫðaskálda:

Fólkstýrir vas fára,	áðr at Yggjar brúði
finns öl knarrar linna,	élhvetjandi setja
suðr at saevar naðri,	Hildar hjalmi faldinn
setbergs, gamall vetra,	hoddmildingar vildu ³⁵ .

[„Książę, mając tylko kilka lat, rezydował ze swoim knarrem-smokiem na południu w hali pełnej siedzisk i rzędów piwa; aż rozdawca skarbów zapragnął uczynić okrytego hełmem wojownika oblubieńcem Asów”].

Haraldowi Sinozębememu poświęcił wiersz skald Einarr Helgason, znamy dziś dwie strofy tego utworu:

I	
Liðbröndum kná Lundar	hykka raesis rekka
lands frœkn jöfurr granda;	Rínar grjót of þrjóta ³⁶ .

[„Dzielny książę Skanii (Kraju Lund) trwoni złoto; ja wiem, że wojownicy króla nie narzekają na brak złota”].

II	
Né áttstuðill aettar	(skyldr emk hróðri at halda)
ógnherði mun verða	Hilditanns in mildri ³⁷ .

[„Nigdy nie urodzi się żaden członek z rodu Hilditanda (duńskiego króla) bardziej szczodry niż ten wojownik; jestem związany wierszem”].

O królu Danii traktuje w końcu także *Vellekla*, również autorstwa skalda Einarra Helgasona, a konkretnie 27 strofa:

³³ Tamże, s. 176.

³⁴ Por. L. Koczy: *Polska i Skandynawia za pierwszych Piastów*. Poznań 1934, s. 28–29 (tam starsza literatura); P. Skaaning: *Harald Blåtands sidste kamp...*, s. 134–135.

³⁵ F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 191.

³⁶ Tamże, s. 116.

³⁷ Tamże, s. 117.

Ok við frost at freista
fémildr konungr vildi
myrk- Hlōðvinjar – markar
morðalfs, þess's kom norðan,

þás valserkjar virki
veðrhirði bað stirðan
fyr hlym-Njörðum hurða
Hagbarða gramr varða³⁸.

[„I szczodry król Jutlandii zechciał wypróbować wojownika, który przybył z północy w czasie zimy; wówczas król prosił nieugiętego wojownika [aby] obronił Danevirke przez wrogami”].

Poemat zatytułowany *Vellekla* [„Niedostatek złota”] to w zasadzie jedyny zachowany w całości utwór, którego autorem jest Einarr Helgason³⁹. Zgodnie datowany jest on przez badaczy na ok. 986 r.⁴⁰, a jego głównym wątkiem są zbrojne zmagania jarla Lade w czasie, gdy wywalczył on władzę w Norwegii po śmierci króla Haralda Szary Płaszcz⁴¹. *Vellekla* w swej większości opisuje walki, jakie toczył jarl Lade z braćmi Haraldą, przede wszystkim z Ragnfredem, który miał nadzieję na odzyskanie utraconych wpływów. Dalsze strofy *Vellekli*, w tym, cytowana wyżej strofa 27, są przede wszystkim poświęcone udziałowi Håkona w wojnie duńsko-niemieckiej w 974 r. po stronie Haraldą Sinozębego⁴². Konflikt ten zakończył się porażką władców skandynawskich i miał spowodować znaczne rozluźnienie więzi między Håkonem a Haraldem⁴³.

Jak łatwo zauważyć, zbiór wierszy skaldów, w których w różnym kontekście pojawia się osoba Haraldą Sinozębego, nie prezentuje się zbyt imponująco. Z drugiej strony odwoływanie się do osoby króla Danii z pewnością nie było przypadkowe i śmiało można założyć, że kryły się za tym konkretne przesłanki.

Bodaj najciekawszym, ze względu na formułę oraz treść, z prezentowanych tu utworów zdaje się anonimowy *niddigt*. To dość szczególna forma wiersza, wywodząca się z poezji magicznej⁴⁴. W pewnym momencie stała się częścią całego zespołu czynności, mających na celu oczernienie jakiejś osoby (*nið*).

³⁸ Tamże, s. 122.

³⁹ E.O.G. Turville-Petre: *Scaldic Poetry*. Oxford 1976, s. 59–60.

⁴⁰ F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 117; O. Pritsak: *The Origin of Rus...*, s. 265; F. Ström: *Poetry As an Instrument of Propaganda...*, s. 445 bardziej ostrożnie datuje jego powstanie na 990 r.

⁴¹ Por. G. Müller: *Harald Gormssons Königsschicksal in heidnischer und christlicher Deutung*. Frühmittelalterliche Studien. Bd. 7. 1973, s. 123. Wśród całej grupy poematów poświęconych jarlowi Håkonowi *Vellekla* uważana jest za najwcześniejszy, por. F. Ström: *Poetry As an Instrument of Propaganda...*, s. 445.

⁴² *Vellekla*, s. 26–32. In: F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 121–123.

⁴³ S. Bolin: *Danmark och Tyskland...*, s. 204; E. Hoffmann: *Beiträge zur Geschichte...*, s. 122; P. Skaaning: *Harald Blåtands sidste kamp...*, s. 101.

⁴⁴ B. Almqvist: *Norrön niddiktning...*, s. 15.

Stąd też słowo *nið* tłumaczy się jako szyderstwo, urąganie⁴⁵. Mogło ono przybierać różnoraką formę. W norweskim prawie Gulathingu można się zetknąć z określeniami *trénið* oraz *tungunið*, które sugerują, że oczernianie kogoś poprzez paszkwil mogło przybierać formę zarówno werbalną [*tunga* – język], jak i „pisaną” [*tré* – drzewo, więc *nið* przybierał formę rytu]⁴⁶. W *Grágás*, staroislandzkim zbiorze praw, obok powyższych pojęć pojawia się jeszcze jedno, mianowicie *niðstöng* [*stöng* – „słup”]⁴⁷. Motyw stawiania takiego słupa z wyrytą runiczną inskrypcją paszkwilu oraz, co w tym kontekście także jest bardzo interesujące, osadzeniem na nim końskiej głowy, być może kłaczy, jest znany z sag. Można przywołać tu przykład Egila Skallagrimssona, który tego typu słup wystawił na wyspie Herdla przeciw królowi Erykowi Krwawy Topór i jego żonie Gunhildzie⁴⁸. Znane są też z sag inne przykłady wygłaszania *nið*, często w formie wiersza. Jak wskazują badania Bo Almqvista, *niddigt* wymagał artystycznej, wyszukanej formy. Co więcej, jego ton musiał być szczególnie „uderzający”, tak aby był na trwałe zapamiętany⁴⁹. Stąd też autorem *niddigtu* nie mógł być byle kto, ale jedynie biegły w komponowaniu strof skald.

Co ciekawe, autor takiego utworu z góry musiał liczyć się z poważnymi konsekwencjami. Po pierwsze, narażał się na niechybną zemstę ze strony oczernionej osoby⁵⁰, po drugie, sankcje przeciwko autorom takich poematów były przewidziane prawem. Prawo Gulathingu np. przewidywało karę banicji dla każdego, kto dopuszczał się *nið*⁵¹. W innych częściach Skandynawii stosowano podobne kary za tego typu czyny.

Znane ze źródeł przykłady wierszy określanych mianem *niddigt* w swej treści skupiały się na wyśmiewaniu czyjegoś tchórzostwa i innych cech, które

⁴⁵ Tamże, s. 39.

⁴⁶ Por. tamże, s. 40–45.

⁴⁷ Tamże, s. 43–44.

⁴⁸ *Egils saga Skallagrimssonar* 58. Ed. V. Ásmundarson. Reykjavík 1892, s. 171–17: „Hann tók hönd sér heslistöng og gekk á bergsnös nokkura, þá er vissi til lands inn; þá tók hann hrosshöfuð og setti upp á stöngina. Síðan veitti hann formála og mælti svo: »Hér set eg upp niðstöng, og sný eg þessu niði hönd Eiriki konungi og Gunnhildi drottningu« – hann sneri hrosshöfðinu inn á land – »sný eg þessu niði á landvættir þær, er land þetta byggja, svo að allar fari þær villar vega, engi hendi né hitti sitt inni, fyrr en þær reka Eirík konung og Gunnhildi úr landi«. Síðan skýtur hann stönginni niður bjargrifu og lét þær standa; hann sneri og höfðinu inn á land, en hann reist rúnar á stönginni, og segja þær formála þenna allan”. Por. także R. Ruseckiene: *Innovatory Features in Egill Skallagrimsson's Poetry*. In: *Scandinavia and Christian Europe. Papers of the 12th International Saga Conference*. Bonn 2003.

⁴⁹ B. Almquist: *Norrön niddiktning...*, s. 60. Stąd też często komponując *niddigt*, autor odwoływał się do ogólnie znanych wątków mitologicznych, por. F. Ström: *Nid, ergi and Old Norse moral attitudes*. London 1973, s. 15.

⁵⁰ Osoba, której poświęcano *nið*, np. w formie wiersza, określana była mianem *niðingr*, por. B. Almquist: *Norrön niddiktning...*, s. 39–40.

⁵¹ F. Ström: *Nid, ergi...*, s. 7.

świadczyłyby o niemęskim, wręcz kobiecym usposobieniu. Dlatego też *nið* tak blisko było związane z *ergi*, czyli określaniem danej osoby jako kogoś, kto jest pozbawiony cech męskich, jest tchórzem czy nawet skłania się do związków homoseksualnych⁵². Stąd typową cechą *nið* było przyrównywanie kogoś do zwierzęcia płci żeńskiej (*berendi*)⁵³, często klaczy, zajmującej dość specyficzne miejsce w nordyckiej mitologii⁵⁴. Motyw ten można spotkać w *Sadze o Egilu*, o czym była mowa powyżej, mamy z nim do czynienia również w przypadku *niddigtu* poświęconego Haraldowi Sinozębemu, który „wygnany z kraju przez mieszkańców [jest] niczym kobyla”.

Takie działanie nie było pozbawione głębszego sensu. Osoba postrzegana jako niemęska i przez to przyrównywana do jakiegoś zwierzęcia płci żeńskiej była traktowana jako łatwa do pokonania, pozbawiona odwagi i siły bitewnej⁵⁵. Stąd często *nið* pojawia się przy okazji opisywanych przez sagi pojedynków, gdzie jedna ze stron okazuje brak odwagi i próbuje uniknąć walki, a druga ze stron wyśmiewa taką postawę. Tego typu sytuację opisuje chociażby *Saga o ludziach z Vatnsdoel* (*Vatnsdoela saga*), gdzie Jökull Ingimundarson, gdy jego przeciwnicy nie stawili się na wezwanie do walki, postawił *niðstöng* z formułą ich oczerniającą⁵⁶. Podobny motyw spotykamy w *Sadze o Gislim Surssonie* (*Gisla saga Súrssonar*), gdzie miało dojść do pojedynku między Kolbjörnem z Surnadal a Skeggim z Saxo⁵⁷. Kolbjörn nie chciał stawić się na pojedynek, zrobił to więc w jego imieniu Gisli. Fakt ten jednak posłużył Skeggie-mu do posądzenia Kolbjörna o tchórzostwo i postawienia *trénið*, który w niedwuznacznej sytuacji miał przedstawiać zarówno Kolbjörna, jak i Gislego⁵⁸.

⁵² Tamże, s. 5.

⁵³ Tamże, s. 7.

⁵⁴ Według nordyckich wierzeń, gdy bogowie do budowy swej siedziby zatrudnili Olbrzyma, ten jako zapłatę zażądał bogini Frei, Księżycy i Słońca. Aby uniemożliwić Olbrzymowi wykonanie pracy, bóg Loki zamienił się w klacz. Dzięki temu uwiódł on ogiera Olbrzyma Svadilfarięgo i jako kobyla urodził ośmionogiego konia Sleipnira. Pasywny homoseksualizm Lokiego, wykazany w tym micie, był uznawany za rzecz szczególnie haniebną, por. L.P. Słupecki. *Mitologia skandynawska w epoce Wikingów*. Kraków 2003, s. 217.

⁵⁵ F. Ström: *Nid, ergi...*, s. 16.

⁵⁶ *Vatnsdoela saga* 33. Ed. E. Sveinsson. Íslanzk Fömrirt. Vol. 8. Reykjavík 1939, s. 88. Co ciekawe, według przekazu sagi Jökull przyrównał swoich tchórzliwych przeciwników do klaczy, stwierdzając, że „enda kom þú nú til hölmstefnunnar ef þú hefir heldur manns hug en merar (teraz musicie pojawić się na pojedynku, jeśli macie serca mężów, a nie klaczy)”. Por. też B. Almqvist: *Norrön niddiktning...*, s. 96.

⁵⁷ *Gisla saga Súrssonar* 2. Ed. V. Ámundarson. Reykjavík 1899, s. 5.

⁵⁸ Wprost o akcie seksualnym między Gislim i Kolbjörnem mówi B.S. Kristjansdóttir: *Gunnlagi and Hraefrakki. Two ditties in the Shorter Version of „The Saga of Gisli”*. In: *Scandinavia and Christian Europe. Papers of the 12th International Saga Conference, Bonn 2003*. Według tej badaczki również nazwa miecza Skeggiego *Gunnlogi* („Bitewny ogień”) nadaje mu falliczny charakter, a cały pojedynek między nim a Gislim symbolizował seksualny akt między nimi, w którym Gisli był kobietą.

Aktowi temu miały towarzyszyć słowa Skeggiego: „[...] i te figury pogardy pozostaną tu na zawsze, aby ich wyśmiewać”⁵⁹.

I właśnie tego typu wiersz został także poświęcony królowi Danii Haraldowi Sinozębem. Fakt ten z pewnością szybko nabrał szczególnego znaczenia, skoro autorzy XIII- i XIV-wiecznych sag nie omieszkali o nim wspomnieć. Choć dysponujemy zaledwie jedną strofą tego – w mniemaniu badaczy – dłuższego utworu⁶⁰, łatwo dostrzec, że autor wiersza potraktował króla Danii w sposób typowy dla *nið*. Obiektem drwin stało się tchórzostwo Harald'a i wynikająca z niego przegrana walka skutkująca wygnaniem władcy. Dodatkowo król Danii został przyrównany do klaczy, a więc autor zarzucił mu zachowanie niegodne mężczyzny, wojownika, władcy. Co więcej, użycie takiego określenia przywoływało u słuchaczy ściśle skojarzenia z homoseksualizmem osoby oczernianej.

Przekaz ten w swoim czasie szczegółowo przeanalizował Bo Almqvist, opierając się głównie na danych zamieszczonych w *Heimskringli* oraz w jednej z wersji *Jómsvíkingasagi*⁶¹. Szwedzki badacz doszedł do wniosku, że historia opowiedziana przez sagi jest wiarygodna, jego zdaniem Snorre zapożyczył wątek o wrogości Islandczyków wobec Harald'a z *Jómsvíkingasagi* i rozwinął go, prócz tego mógł on oprzeć się na jakichś innych starych legendach dotyczących króla Danii⁶². Tym samym Almqvist uznał *niddigt* za wiarygodny ślad relacji, i to wrogich, Harald'a Sinozębego z mieszkańcami Islandii.

Wnioski Bo Almqvista budzą jednak zastrzeżenia. Po pierwsze, zbyt pochopnie – moim zdaniem – badacz ten uznaje przekaz *Heimskringli* za w pełni wiarygodny, mimo wątpliwości, które sam wymienia. A są to: historia o wrogości Islandczyków względem Harald'a, jak i obrona wyspy przez siły natury przed czarownikiem wysłanym przez króla Danii, to wątki – jak przyznaje Almqvist – w dużej mierze rozwinięte przez samego Snorrego⁶³. Przywołany przez niego *niddigt* w żaden sposób nie może być traktowany jako potwierdzenie tej historii. Po drugie, historia o królu Danii przegrywającym batalię z mieszkańcami Islandii idealnie wpisuje się w atmosferę panującą na wyspie w czasie, gdy Snorre pisał *Heimskringlę*⁶⁴. Była to atmosfera walki zarówno wewnętrznej o władzę na wyspie, w którą Snorre był zresztą mocno zaangażowany, jak i zewnętrznej o uratowanie niezależności przed apetytami norweskimi. Po trzecie, idąc tropem Almqvista i zgadzając się na jego tezę, że

⁵⁹ *Gisla saga Súrssonar* 2..., s. 5: „og skal níð það standa ávallt þeim til háðungar”.

⁶⁰ Por. B. Almqvist: *Norrön niddiktning...*, s. 128.

⁶¹ Tamże, s. 117–122. Jeśli chodzi o *Jómsvíkingasagę*, to wątek o *nið* skierowanym przeciw Haraldowi znajduje się w jednej z wersji tej sagi, znanej jako AM 291, 4to. Por. B. Almqvist: *Norrön niddiktning...*, s. 121.

⁶² Tamże, s. 145.

⁶³ B. Almqvist: *Norrön niddiktning...*, s. 144–145.

⁶⁴ Tamże, s. 153.

Snorre konstruuje całą historię, przejął z *Jómsvíkingasagi* wątek o animozjach między Haraldem a Islandczykami, a od siebie dodał motyw czarownika nawiedzającego wyspę, można zapytać, czy być może również przekaz *Jómsvíkingasagi* w tym względzie to tylko i wyłącznie wymysł jej autora. Taka wizja nie wydaje się taka niemożliwa zważywszy na fakt, że *niddigt* skierowany przeciwko nie było komu, bo samemu władcy Danii Haraldowi Sinozębemu, musiał u XIII-wiecznych i późniejszych autorów wzbudzać nie lada kontrowersje i usilnie skłaniać do wyjaśnienia jego istnienia.

Kolejnym argumentem przemawiającym za małą wiarygodnością całej historii jest brak jakichkolwiek śladów bezpośrednich relacji duńsko-islandzkich za rządów Haralda, innymi słowy, brak jakichkolwiek wskazówek poświadczających miejsce Islandii w politycznych planach tego władcy. Jak najbardziej należy liczyć się z kontaktami między Danią a Islandią w tym okresie, przede wszystkim natury handlowej, choć w tym względzie nie można wykluczyć pośrednictwa Norwegii. Co więcej, nie może dziwić ewentualna obecność skaldów, w tym zapewne także Islandczyków, na dworze Haralda⁶⁵. To jednak wcale nie poprawia oceny wiarygodności przytoczonego wyżej przekazu i każe uznać wyprawę króla Danii na Islandię jako wymysł sagamandrów ze Snorrem na czele.

Pozostaje jednak *niddigt*, którego autentyczności trudno raczej pozbawiać. Z tego powodu wyłaniają się pytania o okoliczności, czas i miejsce jego powstania. Pytania o tyle istotne, że mogą rzucić dodatkowe światło na polityczne zamierzenia i działania króla Danii.

Jak już wyżej wspomniałem, *niddigt* był szczególną formą poetycką, niezwykle wyszukaną i wymagającą od poety niemałego kunsztu. Poza tym skomponowanie i wygłoszenie takiego utworu mogło w bezpośredni sposób narażać na niebezpieczeństwo jego autora. W tym wypadku sytuacja ma charakter szczególny, obiektem paszkwilu jest nie kto inny jak sam król Danii. Nie tylko zarzucono mu tchórzostwo i wyśmiano niepowodzenie w walce. Co więcej, przez porównanie Haralda do kobyły podano w wątpliwość jego moralność⁶⁶. Wydaje się, że autor tego utworu, niestety nieznany, komponując go, był pewny swego bezpieczeństwa, pewny, że ze strony tego, kogo oczernił, nie spotka go żadna krzywda. Biorąc pod uwagę, kto był obiektem tego poetyckiego ataku, można podejrzewać, że autor wiersza mógł liczyć na pomoc i protekcję naprawdę wpływowych sił. Z drugiej strony to, że chodzi tu o osobę króla Danii, każe podejrzewać, że wiersz ten mógł być skomponowany na

⁶⁵ Taką sytuację mogłoby potwierdzać istnienie wiersza skalda Einarra Helgasona, o którym jeszcze poniżej.

⁶⁶ W tym wypadku jest bardzo prawdopodobne, że oskarżenie Haralda o homoseksualizm miało bardziej wyrzucić odpowiedni efekt na słuchaczach niż ujawnić jakąś rzeczywistą słabość władcy.

zamówienie i miał spełniać funkcję propagandowego oręża w walce z przeciwnikiem⁶⁷. Zamawiającym wiersz był zapewne ktoś, kto uważał się za przeciwnika Haralda Sinozębego. Oponenta/oponentów króla Danii w tym wypadku najprościej chyba szukać w Norwegii. Ze względu na brak wiarygodnych przesłanek na temat dokładniejszego datowania *niddigtu*, nie można wykluczyć, że chodzi tu albo o rodzinę Haralda Szary Płaszcz, pod koniec swego panowania w Norwegii skonfliktowanego z królem Danii⁶⁸, albo też za powstaniem tego utworu stoi jarl Lade Håkon, który po 974 r. uwolnił się spod duńskiej kurateli i całkowicie niezależnie rządził Norwacją. Wydaje się, że druga ewentualność jest bardziej prawdopodobna. Wynikałoby to nie tylko z faktu, że w *Heimskringli* i w *Jómsvikingsaðze* wiersz ten pojawia się w kontekście konfliktu na linii Harald – Håkon. Dodatkowa przesłanka to funkcjonowanie na dworze jarla Lade całej grupy skaldów, tworzących poematy na polityczne potrzeby władcy⁶⁹. Również omawiany *niddigt* jawi się jako wyraz propagandowej walki jarla z królem Danii. Stąd można założyć, że wspomniany wiersz powstał w Norwegii, w ścisłym otoczeniu jarla Håkona, a nie – jak chcą tego sagi – na Islandii.

Niestety, będąc w posiadaniu zaledwie jednej strofy *niddigtu*, trudno wypowiadać się na temat jego kontekstu oraz czasu powstania. Kierując się przekazem sag, można by wywnioskować, że skomponowano go po 974 r., czyli już w okresie jawnego buntu ze strony jarla Håkona przeciwko pretensjom duńskim. Co więcej, wiersz ten mógłby być odpowiedzią na nieudaną akcję zbrojną króla Danii przeciw jarlowi. Jednakże treść zachowanej strofy podsuwa jeszcze jedno rozwiązanie. Biorąc pod uwagę, że strofa wyraźnie mówi o porażce króla Danii i jego bezsilności⁷⁰, tchórzliwej ucieczce spowodowanej wygnaniem przez mieszkańców⁷¹, a także o południowym kierunku ucieczki, można pokusić się o postawienie tezy, że przynajmniej ta strofa *niddigtu* odnosi się do konfliktu między Haraldem a jego synem Swe-

⁶⁷ O roli poezji skaldów jako środka propagandy por. F. Ström: *Poetry As an Instrument of Propaganda...*, s. 445.

⁶⁸ Przyczyną konfliktu między władcami Danii i Norwegii mogły być próby wyrugowania wpływów duńskich z Norwegii, czynione przez Haralda Szary Płaszcz, konflikt ten zakończył się najazdem Haralda na Danię i jego porażką w bitwie w Limsfjorde, gdzie wojska duńskie aktywnie wspierał jarl Lade Håkon. Por. C. Kraug: *Norges historie fram til 1319*. Oslo 2000, s. 55; C. Keller: *Norway in the 10th Century. An In-between Century*. In: *The Neighbours of Poland in the 10th Century*. Eds. P. Urbańczyk. Warsaw 2000, s. 38.

⁶⁹ Warto chociażby przywołać przykład wiersza *Haleygjatal* skalda Eyvinda Finnssona, skomponowanego z czysto polityczno-propagandowych pobudek, por. E. Marold: *Eyvindr Finnsson skaldaspillir*. In: *Medieval Scandinavia. An Encyclopedia*. Ed. Ph. Pulsiano. New York–London 1993, s. 176; por. też F. Ström: *Poetry As an Instrument of Propaganda...*, s. 440.

⁷⁰ W ten sposób należy chyba rozumieć słowa: „varð þá Vinða myrðir vax eitt” („wówczas Zabijacz Słowian stał się niczym wosk”).

⁷¹ Stąd oczywiście przyrównanie Haralda do kobyły.

nem, konfliktu zakończonych porażką Haralda, jego wygnaniem z kraju i ucieczką do Wolina⁷². To w konsekwencji pozwoliłoby przesunąć czas powstania wiersza na okres po 987 r. Co więcej, wówczas *niddigt* jawiłby się jako wyraz propagandowego triumfu jarla Håkona nad pokonanym królem Danii i pewności ze strony otoczenia władcy Norwegii, że oczerniony Harald, wyzwany od tchórzy, nie będzie w stanie w żaden sposób pomścić takiej zniewagi, nie tyle na autorze tego paszkwilu, ile raczej na tym, który patronował temu propagandowemu atakowi.

Również przywoływana przez jedną z wersji *Jómsvíkingasagi* strofa, której autorem miał być Eyjólfur Valgerðarson, może być traktowana jedynie jako pokłosie zbrojnych konfliktów między Norwegami a Haraldem Sinozębym i pośrednim dowodem na to, iż król Danii był zainteresowany rozszerzaniem swych wpływów w Norwegii⁷³. Fakt, iż strofa ta posłużyła autorowi *Jómsvíkingasagi* do podbudowy wspominatej historii o animozjach między Haraldem a Islandczykami⁷⁴, również wydaje się jedynie kombinacją autora sagi i raczej nie zasługuje na zaufanie. Tym bardziej że wydźwięk tej strofy jest zupełnie inny od cytowanego wyżej *niddigtu*. Nie tylko brak w niej jakichś obraźliwych lub oszczerczych odnośników, ale można nawet odnieść wrażenie, że Norwegowie doceniali w pewien sposób militarny potencjał Haralda, skoro „hörð es von að verði vopnhrið [można się spodziewać, że walka okaże się ciężką]”.

W zupełnie innym świetle ukazuje się nam postać króla Danii w dwóch utworach skalda Einarra Helgasona. Skald ten przedstawia Haralda Sinozębego jako szczodrego, dzielnego i szlachetnego władcę. Sprawa jest o tyle ciekawa, że Einarr kojarzony jest przede wszystkim jako skald opiewający

⁷² Omawiany tutaj *niddigt* może być – moim zdaniem – w równym stopniu kojarzony z gwałtownym końcem rządów Haralda Sinozębego w Danii, jak poematy, które w swej pracy poświęconej rządóm Haralda przytoczył P. Skaaning (*Harald Blåtands sidste kamp...*, s. 135–138). Duński badacz, omawiając bunt Swena Widłobrodego przeciw ojcu, przywołuje dwa wiersze, jeden z nich to anonimowy *Danir*, drugi to także anonimowy, jednostrofowy *Finngalkr i Jomsborg*. W swej analizie P. Skaaning wykazał jednak sporo niekonsekwencji, najpierw krytykując wydawcę wierszy F. Jónssona za subiektywizm i nadinterpretację przy publikacji wierszy (s. 105), a następnie bez wahania przyjmując Jónssona bezkrytyczne wiązanie wiersza *Finngalkr* z Jomsborgiem (s. 138). Tymczasem, o ile wiersz *Danir* zdaje się mieć coś wspólnego z wydarzeniami z lat 986–987 – mowa w nim o Haraldzie jako „Danmarkar dróttin landa vanr ok lýða” („Król Danii pozbawiony wojska i wyzuty z kraju”) – o tyle wiersz zatytułowany przez wydawcę *Finngalkr i Jomsborg*, raczej nie ma nic wspólnego z Jomsborgiem, a tym bardziej z buntem Swena przeciw ojcu, jako że odnosi się jedynie do jakiejś walki toczzonej przez jakichś Duńczyków, jednak nie wiadomo gdzie i kiedy. Por. też na ten temat L. Koczy: *Polska i Skandynawia...*, s. 28–29.

⁷³ Szusznie zwraca uwagę B. Almqvist: *Norrön niddiktning...*, s. 158–159, że słowa skalda „gömlu Gandvkur þoku landi” („w starym mglistym kraju Gandvikena”) odnoszą się do Norwegii, a nie – jak wcześniej sądzono – do Islandii.

⁷⁴ Por. B. Almqvist: *Norrön niddiktning...*, s. 121.

czyny jarla Lade Håkona⁷⁵, a więc od pewnego momentu głównego antagonisty króla Danii, w moim mniemaniu także inicjatora skomponowania *niddigtu* przeciw Haraldowi. Ta, wydawałoby się na pierwszy rzut oka, kontrowersja może być chyba jednak wytłumaczona, a wydzźwięk wierszy Einarra jest prawdopodobnie konsekwencją złożoności stosunków między Haraldem a Håkonem.

Jak się dziś zgodnie przyjmuje⁷⁶, przełomową cezurą w relacjach między królem Danii a jarlem Lade był rok 974 i porażka wojsk norwesko-duńskich w bitwie z armią Ottona II pod Danevirke. Wcześniej jarl uznawał zwierzchnictwo duńskie nad sobą, co było m.in. konsekwencją pomocy, jakiej Harald udzielił Håkonowi w zdobyciu władzy w Norwegii. Po bitwie pod Danevirke jarl Lade postanowił uniezależnić się, co oczywiście wywoływało sprzeciwy króla Danii, nadal zainteresowanego wpływaniem na wypadki w Norwegii. Håkon skutecznie potrafił bronić się przed tymi zakusami, co ostatecznie udowodnił, zwyciężając pod Hjørungavåg armię duńską w bitwie, która prawdopodobnie rozegrała się około 985 r.⁷⁷ To zwycięstwo szczególnie uczyniło jarla sławnym i samo w sobie stanowiło szczytowy moment jego rządów⁷⁸.

O ile *Vellekla* została skomponowana najpewniej ok. 986 r., o tyle poemat poświęcony Haraldowi Sinozębemu powstał zapewne znacznie wcześniej. Szczególnie istotna jest tu wymowa tego wiersza. Einarr przede wszystkim wychwala szczodrość króla, zapewne rewanżującego się złotem za poemat. Ale skald zapewne liczy na dalsze dowody królewskiej łaski, podkreślając że „hykka ræsis rekka Rínar grjót of þrjóta” [„ja wiem, że wojownicy króla nie narzekają na brak złota”]. Fakt, iż Harald jest tu określony jako „frœkn jöfurr Lundar lands” [„dzielny książę kraju Lund”, czyli Skanii], nie jest raczej przypadkiem. Wydaje się, że takie miano króla Danii zostało Einarrowi zasugerowane, dzięki czemu Harald mógł podkreślić swoje prawa do tego regionu. Sądzę, że z taką sugestią mógł skald spotkać się jedynie na dworze

⁷⁵ Por. F. Ström: *Poetry As an Instrument of Propaganda...*, s. 445–449.

⁷⁶ S. Bolin: *Danmark och Tyskland...*, s. 202–203; P. Skaaning: *Harald Blåtands sidste kamp...*, s. 100–101.

⁷⁷ Na temat bitwy i jej lokalizacji ostatnio wypowiedział się J. Megard: *Hvor sto „Slaget i Hjørungavåg”? Jomsvikingeberetningens stedsnavn og Eaemundr fróði*. „alvissmál” 1999, 9, s. 29–54. Badacz ten ostrożnie datuje bitwę na koniec X w. Powszechnie przyjmuje się rok 985, por. C. Keller: *Norway in the 10th century...*, s. 39. Jedynie P. Skaaning: *Harald Blåtands sidste kamp...*, s. 127 przeszuwa datę bitwy na rok 976, względnie 977. Jest to konsekwencją jego poglądu, że Harald Sinozęby zmarł już 1 XI 980 r. (s. 164). Jedyną przesłanką ku temu dla Skaanina jest informacja, że w maju 983 r. wojskami duńskimi zdobywającymi Hedeby dowodził Swen Widłobrody (s. 104, 164). Badacz ten nie bierze jednak pod uwagę możliwości współrządów Harald i Swena, w momencie gdy ten był już pełnoletni. Tym bardziej należy brać taką możliwość pod uwagę, że prawdopodobnie, jak słusznie przypuszcza P. Sawyer: *Da Danmark blev Danmark...*, s. 223, taka sytuacja zaistniała w wypadku Harald i jego ojca Gorma.

⁷⁸ Por. F. Ström: *Poetry As an Instrument of Propaganda...*, s. 457.

Haralda Sinozębego i że tam właśnie utwór ten został skomponowany, aby w obecności władcy po raz pierwszy być ogłoszonym.

Warto zastanowić się, kiedy Einarr mógł znaleźć się w Danii na dworze Haralda Sinozębego. Oczywiście, nie można wykluczyć, że była to samodzielna inicjatywa skalda, który mógł w Danii znaleźć okazję do popisania się swym talentem i zaskarżenia sobie łaski, również materialnej, sławnego władcy. Z drugiej strony dla Haralda Sinozębego możliwość pozyskania nowej, propagandowej podbudowy jego rządów była pokusą nie do odparcia. Nie można jednak zapominać, że dorobek poetycki Einarra ściśle wiąże się z jego pobytem na dworze jarla Håkona, gdzie – jako zapewne członek *hirdu*, jego przybocznej drużyny – mógł wchodzić w skład najbliższego otoczenia jarla. Stąd niewykluczone, że Einarr skomponował wiersz na cześć Haralda Sinozębego w trakcie pobytu jarla w Danii, a raczej na pewno w czasie, gdy relacje między władcami Danii i Norwegii układały się pomyślnie. Być może to, że również w skomponowanej już znacznie później *Vellekli* Einarr także nazywa Haralda w strofie 27 mianem *fémildir* [„szczodry”] właśnie przy okazji wspomniania wyprawy jarla do Danii w 974 r., jest wskazówką co do datacji wcześniejszego poematu. Całkiem możliwe, że wdzięczność Haralda względem skalda za skomponowanie wiersza była na tyle duża, że ten nie omieszczał wspomnień o niej po latach, nawet w sytuacji, gdy relacje między Haraldem a Håkonem było zdecydowanie wrogie. Stąd być może jesteśmy w stanie uściślić datowanie tego wiersza przez Finnura Jónssona (ok. 980 r.)⁷⁹ i przesunąć datę jego powstania na 974 r.

Złożoność w relacjach między Haraldem Sinozębym a jarlem Lade Håkonem zdaje się także potwierdzać wymowa trzeciej strofy wiersza zatytułowanego *Bandadrapa*, którego autorem jest skald Eyjolfur dǫðasklǫd. Utwór ten poświęcony jest młodzieńczym latom syna jarla Håkona, Eryka. Wiersz powstał prawdopodobnie dość późno, bo ok. 1010 r.⁸⁰, a więc w czasie, gdy Eryk z ramienia Swena Widłobrodego zarządzał Norwegią⁸¹. Interesująca nas tutaj strofa trzecia tego poematu opowiada o wyprawie Eryka na południe („Folkstrir vas sævar naðri suðr”) i goszczeniu w hali szczodrego księcia („öl linna setbergs hoddmildingar”). Dowiadujemy się też, że zaplanowano tam, iż Eryk zostanie władcą kraju, jak zapewne należy rozumieć poetycki zwrot Eyjolfra „Yggjar brúdi” [„oblubieniec Asów”]⁸². Ten dość lakoniczny przekaz

⁷⁹ F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 116.

⁸⁰ Tamże, s. 190.

⁸¹ Por. A. Campbell: *Skaldic Verse and Anglo-Saxon History*. London 1971, s. 14; S. Keynes: *Cnut's earls*. In: *The Reign of Cnut*. Ed. A.R. Rumble. London 1994, s. 57; C. Krag: *Norges historie...*, s. 59.

⁸² Co ciekawe, również ojciec Eryka, jarl Håkon został określony w *Vellekli* jako „Yggs niðr” („potomek Odyna”). Por. F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 120. Określenia te nie są oczywiście kwestią przypadku. Miały one na celu wykazanie boskiego pochodzenia władcy stara-

rozbudował w charakterystyczny dla siebie sposób Snorre Sturlasson w *Heimskringli*, a konkretnie w rozdziale 20. *Sagi o Olafie Tryggvasonie*⁸³. Cały ów rozdział oparty jest zresztą na pierwszych strofach *Bandadrápy*, które opowiadają o walce Eryka z możliwym imieniem Skofte⁸⁴. Snorre przedstawił całą sytuację w ten sposób, że Skofte stał się bliskim doradcą jarla Håkona, co bardzo nie podobało się Erykowi. Przy nadarzającej się okazji młody jarl doprowadził do walki z nim, w której tamten poległ. Dalej dowiadujemy się, że Eryk wyruszył na południe, do Danii, gdzie został przyjęty przez Haralda Sinozębego. Młody jarl miał zimować na dworze duńskiego króla, a następnie miał być przez niego wysłany do Norwegii w celu objęcia władzy nad Vingulmark i Raumarike⁸⁵.

Z tego przekazu *Heimskringli* możemy wywnioskować, że zamordowanie Skoftego skutkowało konfliktem między Håkonem a Erykiem, w następstwie czego Eryk wyruszył do Danii. Jeszcze bardziej intrygująco brzmią konsekwencje tej wyprawy. Harald miał wysłać Eryka z powrotem do Norwegii, tym razem w charakterze swego wasala.

Biorąc pod uwagę treść *Bandadrápy*, interpretacja Snorrego wydaje się możliwą do zaakceptowania. Co prawda nie można zweryfikować rzeczywistego statusu Skoftego i jego roli na dworze Håkona. Nie ulega natomiast

jącego się w ten sposób legitymizować swe rządy w kraju. Por. na ten temat O. Sundqvist: *Freyr's Offspring. Rulers and Religion in Ancient Svea Society*. Uppsala 2002, s. 149–170, szczególnie s. 158–159.

⁸³ *Saga Ólafs Tryggvasonar* 20. In: S. Sturlasson: *Heimskringla eller Norges Kongesagaer*. Ed. C.R. Unger. Christiania 1868, s. 139–140.

⁸⁴ Por. F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 190–191.

⁸⁵ *Saga Ólafs Tryggvasonar* 20: „Það var einu sumri er Hákon jarl hafði leiðangur úti, þá stýrði þar skipi með honum Þorleifur spaki. Eiríkur var og þar í för. Var hann þá tíu vetra eða ellefu. En er þeir lögðu til hafnar á kveldum þá lét Eiríkur sér ekki líka annað en þeir legðu til lægis næst skipi jarls. En er þeir komu suður á Mæri þá kom þar Skofti mágur jarls með langskip vel skipað. En er þeir róu að flotanum þá kallar Skofti að Þorleifur skuli rýma höfnina fyrir honum og leggja úr læginu. Eiríkur svarar skjótt, það Skofta leggja í annað lægi. Þetta heyrði Hákon jarl, að Eiríkur sonur hans þóttist nú svo rkur að hann vill ekki vægja fyrir Skofta. Kallar jarl þegar, það þá leggja úr læginu, segir að þeim mundi annar vera verri, segir að þeir mundu vera barðir. En er Þorleifur heyrði þetta hét hann á menn sna og það leggja skipið úr tengslum og var svo gert. Lagði þá Skofti í lægið, það sem hann var vanur að hafa, næst skipi jarls. Skofti skyldi segja tíðindi öll jarli þá er þeir voru báðir samt en jarl sagði Skofta tíðindi ef hann spurði fyrr. Hann var kallaður Tíðinda-Skofti. Um veturinn eftir var Eiríkur með Þorleifi föstra sínum en um vorið snemma fékk Eiríkur sér sveit manna. Þorleifur gaf honum skútu, fimmtánsessu með öllum reiða, tjöldum og vistum. Hélt Eiríkur þát út eftir firði og síðan suður á Mæri. Tíðinda-Skofti fór með fimmtánsessu skipaða millum búa sinna en Eiríkur leggur til móts við hann og til bardaga. Þar féll Skofti en Eiríkur gaf grið þeim mönnum er þá stóðu upp. Síðan sigldi Eiríkur suður með landi og kom fram í Danmörk, fór þá á fund Haralds konungs Gormssonar og var þar með honum um veturinn. En eftir um vorið sendi Danakonungur Eirík norður Noreg og gaf honum jarldóm og þar með Vingulmörk og Raumaríki til yfirsóknar með þeim hætti sem fyrr höfðu þar haft skattkonungar”.

wątpliwości, że młody Eryk walczył z kimś o tym imieniu⁸⁶. Należy też uznać za wiarygodną historię o wyprawie Eryka do Danii. Snorre raczej słusznie widzi w „szczodrym księciu”, o którym mówi *Bandadrápa*, króla Danii Haralda Sinozębego. Jest to o tyle prawdopodobne, że Eryk po śmierci swego ojca i wymuszonej ucieczce z Norwegii znalazł schronienie właśnie w Danii i w następnych latach ściśle współpracował z duńskimi władcami Swenem Widłobrodym i Knutem Wielkim⁸⁷. Nic więc nie stoi na przeszkodzie, aby uznać, że do tych powiązań Eryka z dworem duńskim doszło już wcześniej. Można wizję tę wesprzeć jeszcze jednym argumentem. Król Danii w czasie swego panowania kilkakrotnie włączał się w wewnętrzne walki w Norwegii, popierając jedną ze stron i przy okazji wygrywając coś dla siebie. Dla przykładu można wymienić synów Eryka Krwawy Topór, którzy otrzymali wsparcie Haralda w walce z Håkonem Dobrym⁸⁸, następnie jarla Lade Håkona, który wraz z Duńczykami doprowadził do upadku Haralda Szary Płaszcz⁸⁹. Nie wykluczone, że nie mogąc skłonić Håkona ponownie do uległości, Harald postanowił wykorzystać animozje w jego rodzinie i poprzeć buntującego się syna, który zapewne pragnął udziału we władzy. Król Danii okazał się tym, który chętnie wyszedł naprzeciw oczekiwaniom młodego Eryka. I choć przekaz *Bandadrápy* jest lakoniczny i pozostawia pole do różnej interpretacji, to można jednak pójść za interpretacją *Heimskringli* i uznać wiersz skalda Eyjolfra za kolejny ślad relacji duńsko-norweskich i nieustannych prób czynionych przez Haralda Sinozębego do jak największego wpływania na wypadki w Norwegii, które miały doprowadzić do maksymalnie wytężonej kontroli nad tym krajem.

Powyższe rozważania dotyczące kwestii, w jaki sposób w poezji skaldów przedstawiany był Harald Sinozęby, nasuwają następujące wnioski:

1. Snorrego Sturlussona niewątpliwie zaintrygował fragment *niddigtu* skierowanego przeciw Haraldowi Sinozębememu. Stąd pisząc *Heimskringlę*, postanowił stworzyć i rozbudować wątek wyjaśniający jego powstanie. Biorąc pod uwagę, że ów paszkwil dotyczył samego króla Danii oraz że poematy skaldów bardzo często pełniły funkcję istotnych instrumentów propagandy,

⁸⁶ Wprost mówi o tym *Bandadrpa*. W pierwszej strofie skald stwierdza, że „þás reiðir randvallar riðloga lét Skopta falla” [„wówczas on pozwolił paść Skoftemu”]; F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 190.

⁸⁷ Por. C. Krag: *Norway at the Treshold of Western Europe*. In: *Europe around the Year 1000*. Warsaw 2001, s. 348–349.

⁸⁸ Nie bez powodu skald Eyvindr Finsson określił Håkona Dobrego mianem „Dana brandi” [„wróg Duńczyków”], por. F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 63.

⁸⁹ Wydarzenia te relacjonuje *Gráfeldardrápa*, wiersz skalda Glúmra Geirasona poświęcony osobie Haralda Szary Płaszcz, szczególnie strofa 9, por. F. Jónsson: *Den norsk-islandske...*, s. 67; por. także P. Sawyer: *Da Danmark blev Danmark...*, s. 253; J. Megard: *Hvor sto „Slaget i Hjorungavágr”...?*, s. 29.

należy podać w wątpliwość wiarygodność przekazu tego fragmentu *Sagi o Olafie Tryggvasonie*. Zważywszy na konsekwencje grożące autorowi *niddigtu*, który w tym przypadku nie przebiegał w słowach, nie tylko zarzucając królowi Danii tchórzostwo i brak zdolności wojennych, ale także sugerując jak najbardziej haniebną – według ówczesnych standardów – styl życia, można dojść do wniosku że autor paszkwilu był pewny, że nic nie grozi mu za skomponowanie takiego utworu. To sugeruje, że wiersz ten został zamówiony, i to przez kogoś wpływowego, kogoś, kto wówczas zaliczał się do zdecydowanych wrogów króla Danii i mógł zapewnić bezpieczeństwo autorowi *niddigtu*. Jarl Lade Håkon wydaje się tutaj jak najbardziej odpowiednią osobą. Nie dość, że od 974 r., dążąc do samodzielności, popadł w konflikt z Haraldem, to ponadto na swym dworze gościł wielu skaldów, którzy komponowali takie wiersze jak *Haleygjatal* czy *Vellekla*, mające ściśle polityczny podtekst i mające na celu uwiarygodnić prawa jarla do rządów w Norwegii. Stąd niewykluczone, że *niddigt* odgrywał podobną rolę i był jeszcze jednym elementem walki z królem Danii. Niestety, fragmentaryczność tego utworu nie pozwala na wyciąganie zbyt daleko idących wniosków co do jego szerszego kontekstu oraz daty powstania. Jednakże treść zachowanej strofy może wskazywać, że przynajmniej w tym fragmencie autor wiersza nawiązywał do gwałtownego zakończenia rządów Haraldą spowodowanego buntem jego syna Swena Widłobrodęgo w 987 r.

2. Przedstawione powyżej fragmenty poezji skaldów, w których przewija się osoba Haraldą Sinozębego, dowodzą, że obraz tego władcy w poematach nie był wcale jednoznaczny. Obok wspomnianego już *niddigtu* mamy również wiersze, w których król Danii jest przedstawiany jako osoba waleczna, odważna i szczodra. To sugeruje, że – wbrew temu co w *Heimskringli* napisał Snorre – Harald Sinozęby cieszył się wśród skaldów pozytywną opinią, zapewne podbudowywaną nie tylko obiektywnymi względami. Prezentowany wyżej wiersz Einarra Helgasona pokazuje, że poematy skaldów cieszyły się na dworze duńskim odpowiednim uznaniem i niewykluczone, że liczba skaldów przybywających na dwór Haraldą, liczących na królewską łaskę w zamian za poemat wychwalający jego dokonania, była znacznie większa. Widać więc wyraźnie, że zróżnicowanie opinii na temat króla Danii jest bez wątpienia efektem przede wszystkim różnorodnych okoliczności, w jakich powstawały poszczególne poematy.

3. W końcu treści zawarte w zaprezentowanych poematach rzucają więcej światła na relacje Danii z Norwegią za rządów Haraldą Sinozębego. Co więcej, można powiedzieć, że są pokłosiem owych relacji, wyraźnie wskazując na ich złożoność i specyfikę. Zwycięstwo nad Haraldem Szary Płaszcz w bitwie w Limfjordzie i pomoc w objęciu władzy w Norwegii przez jarla Lade Håkona jako wasala króla Danii pozwoliły Haraldowi Sinozębemu zmanifestować swą pozycję w Norwegii na inskrypcji w Jelling. W interesie króla Danii było

jak najdłużej utrzymywać ten stan rzeczy. Jarl Håkon, wiedząc, komu zawdzięcza władzę, siłą rzeczy godził się na zwierzchność Haraldą i starał się utrzymywać z nim dobre relacje i bez sprzeciwu wypełniać zobowiązania lenne. Jako świadectwo tego można uznać wiersz Einarra Helgasona poświęcony królowi Danii. Skald, związany z jarlem Håkonem, skomponował prawdopodobnie ten utwór w Danii, raczej towarzysząc Håkonowi i niewykluczone, że wiersz ten miał być także wyrazem wierności i wdzięczności jarla względem króla Danii. Wydarzenia 974 r. wiele zmieniły w tym układzie sił. Porażka z armią cesarską mocno osłabiła pozycję Haraldą, zmuszonego przecież do cesji terytorialnych na rzecz Niemiec i do uznania nad sobą zwierzchności Ottona II. Wykorzystał to najpewniej jarl Håkon do pełnego usamodzielnienia się, oczywiście kosztem Duńczyków. Zarówno *niddigt*, jak i strofa Eylólfra Valgerðarsona oraz trzecia strofa *Bandadrápy* Eyjólfra dáðaskálða świadczą o tym, że król Danii nie porzucił myśli o przywróceniu swej władzy nad Norwegią. Co prawda zwycięstwo jarla Håkona pod Hjørungavag około 985 r. raczej ostatecznie udowodniło siłę jarla do obrony swej pozycji, to jednak wydaje się, że Harald do końca swego panowania nie porzucił myśli o odzyskaniu Norwegii dla siebie. Prezentowane strofy świadczą o tym, że w konflikcie tym obydwie strony starały się wykorzystać każdą okazję do wykazania swej przewagi. Przekaz *Bandadrápy* sugeruje, że po 974 r. Harald Sinozęby, widząc niesubordynację Håkona, starał się prowadzić dotychczasową politykę szukania w Norwegii osób, które za cenę uznania duńskich pretensji zasługiwały na pomoc dyplomatyczną i militarną. Taką osobą okazał się zapewne także jarl Eryk, jak chce tego *Heimskringla*, skonfliktowany z ojcem i szukający pomocy właśnie u Haraldą. Prezentowany powyżej *niddigt* pokazuje, że również na poziomie propagandy walka między obydwoma stronami trwała w najlepsze. Można się domyśleć, że jarl Håkon, prawdopodobnie zamawiający ten utwór, liczył na wydzwitek, z jakim głównie w Norwegii spotka się treść *niddigtu*. Jeśli zaproponowana powyżej datacja i kontekst tego utworu nie odbiegają daleko od prawdy, można by widzieć ów *niddigt* jako wyraz swoistego triumfu jarla nad jego głównym wrogiem i radości z powodu decydującej porażki, jaką ten poniósł. Do końca swego panowania, czyli do 995 r. jarl Håkon niepodzielnie rządził Norwegią; paradoksalnie, po jego śmierci, to jego synowie pomogli Duńczykom, a konkretnie Swenowi Widłobrodemu, w odzyskaniu dawnych wpływów w Norwegii.

Jakub Morawiec

**Harald I Gormsson, the king of Denmark
and his Norwegian policy
in the poems of skalds**

Summary

The reign of Harald I Gormsson is of key importance for the development of medieval Denmark. This ruler turned Denmark to the most important political factor in Scandinavia at the same time constituting to significant home changes of social, cultural and economic nature. Such condition of Denmark is reflected in the literature on the subject referring to the king of Denmark. The most important are those of skalds. A few of the poets mentions in their pieces Harald I Gormsson indeed. One of the most significant is anonymous *niddigt* – a lampoon – defaming the ruler to a large extent, pointing out his cowardice, unmanly behaviour and the disobedience of his subjects who rebelled against him. Much of the data suggest that this poem was preserved until today only in one verse and was written in Norway on the request of jarl Lade Håkon by somebody who was directly from his environment. This *niddigt* quoted by some sagamanders contributed to establishing highly disadvantageous opinion on Harald among skalds. The above mentioned skaldic pieces indicate that this opinion is too categorical. Certain poems, or their fragments, prove that there were skalds who perceived the king of Denmark as many other monarchs and magnates of the Scandinavian world – as an influential, generous, belligerent and courageous. A monarch who appreciated their artistic effort and at the same time someone who is worth commemorating for future generations.

The presented fragments of skaldic poetry shed some light on quite complex relationships of Denmark and Norway during the reign of Harald I Gormsson. They clearly show two opposing tendencies: the Danish desire to impose their supremacy over Norway and the Norwegian attempts to defend their independent position. Fierce and uncompromising fight began as a result of such tendencies in which the two parties aimed at taking advantage of each weakness of the opponent and the skald's poems were ideal means of propaganda.

Jakub Morawiec

**Harald Blauzahn, König Dänemarks
und seine norwegische Politik
in der Skaldendichtung**

Zusammenfassung

Die Macht Harald Blauzahns war für die Entwicklung des mittelalterlichen dänischen Staates von größter Bedeutung. Das Dänemark nahm in der Politik Skandinaviens die wichtigste Stellung ein und hat zu wesentlichen sozialen, kulturellen und wirtschaftlichen Umwandlungen beigetragen. Das alles fand seine Widerspiegelung in zahlreichen Überlieferungen von damals, darunter auch in der Skaldendichtung. Einige Dichter konzentrieren ihre Aufmerksamkeit auf Harald Blauzahn selbst. Eine besondere Stelle nimmt ein anonymes Werk *niddigt*, eine Schmähschrift, die den Herrscher anschwärzt und ihm zum Vorwurf macht, dass er feig war und sich bei seinen Untertanen, die sich gegen ihn auch empörten, kein Gehör verschaffen konnte. Es weist viel darauf

hin, dass das bis heute lediglich in einer Strophe erhaltene Gedicht in Norwegen im Auftrag des Jarls Lade Hakon, wahrscheinlich von jemandem aus seiner nächsten Umgebung geschaffen worden ist. Das *niddigt* wurde von manchen Sagamandern oft angeführt, so dass die Meinung über den zweifelhaften Ruf des Königs Harald bei den Skalden weit verbreitet wurde. Die hier erwähnte Skaldendichtung aber lässt diese Meinung in Frage stellen. Die einzelnen Poems oder deren Fragmente zeugen davon, dass der dänische König, so wie viele andere Herrscher Skandinaviens für einen einflussreichen, großzügigen, kriegerischen und mutigen Menschen gehalten war. Die Skalden hofften, Harald wird ihr Werk richtig zu schätzen wissen und dadurch wird er von seinen Untertanen in guter Erinnerung behalten.

In der Skaldendichtung werden komplizierte Relationen zwischen Dänemark und Norwegen unter der Regierung des Harald Blauzahns zum Vorschein gebracht. Es traten damals deutlich zwei gegensätzliche Tendenzen hervor: das Dänemark wollte den Norwegen seine Oberherrschaft aufdrängen und die Norwegen versuchten, ihre Unabhängigkeit zu bewahren. In Folge dessen kam es zu einem hartnäckigen, kompromisslosen Kampf, bei dem das Skaldenpoem ein ideales Propagandawerkzeug war.